

Муниципальное автономное общеобразовательное учреждение

«Средняя общеобразовательная школа с. Аксы-Барлык

Барун-Хемчикского кожууна Республики Тыва»

РАССМОТРЕНО
на заседании ШМО
Протокол №4
от «24» августа 2023 г.

СОГЛАСОВАНО
Заместитель директора
по УВР / Моктээр Э. Ч.
от «24» августа 2023 г.

УТВЕРЖДЕНО

Директор

Приказ № 65
от «25» августа 2023 г.

Кужугет О. О.

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

внеурочной деятельности

«Улусчу ужурлар»

для 3,4 классов

Срок реализации: 1 год

Ооржак А. Ш.

2023г.

«УЛУСЧУ УЖУРЛАР»

ТАЙЫЛБЫР БИЖИК

Бо программаны 1-4 класстарга шенелделиг өөредилге – номчулга ному «Улусчу ужурларга» даянып тургускан.

Улусчу педагогика амгы национал школаның өөредилге-кижизидилгелиг ажил-чорудулгазының кол үндезинин тургузуп, ниити өөредилге системаларында чаа угланыышкын, тускай быжыг турушту ээлеп турар. Чоннуң чаагай чаңчылдары, сагылга ёзулалдары, ужурлары улусчу педагогиканың кол өзээн тургуспушаан, өзүп орап салгалдың кижизидилгезинин депшилгелиг аргаларын байлакшыдып турар.

Улусчу педагогиканың идеялары, байлак дуржулгазы болгаш аргалары өг-бүле кижидилгезинде, ада-иелер ортузунда тарап нептерээн.

Программаның кол угланыышкыны дараазында сорулгаларны чедип алырынче угланган:

- а) Торээн чурт, торел чон, аймак торел, хан торээн, чоок торелдер дээн чергелиг билиглерни ооредир.
- б) Уругларны торээн чурттунга, чонунга ынак болурунга кижизидери.
- в) Тываның, Россияның база янзы-бүрү чоннарның ёзу-чаңчылдары, улусчу байырлалдары-биле уругларны таныштырар;
- г) Делегейнин чамдык чоннарынын тоолдарын, ырларын, байырлалдарын ооредип уругларнын сонuurгалын оттурар.
- д) Төрээн чурту – Тывазынга, Россияга ынаа болгаш чоргааралы. Ооң бойдузунга дириг амытаннарынга, үнүштеринге, арга-арыынга сагыш-човангыр, хумагалыг хамаарылгазы болгаш сагыыр ужурлары.

е) Башкыларнын, оореникчилернин, ада-иенин дузазы-биле торээн чуртунга, торел чонунга хамаарышкан материалдарны чыыр, дилеп тывар, амыдыралга ажыглаар.

Өөреникчилерниң шингээдип алыр билиглеринге, мергежилдеринге болгаш чаңчылдарынга кол негелделер.

4-ку классты доозуп турар өөреникчилерниң билип алыр ужурлуг чүүлдери:

- тыва улустун ёзу-чаңчылдарны, сагылгаларны билири;
- торээн чуртунун дугайында билиглерни шингээдип алыры;
- делегейнин чамдык чоннарынын ажыл-агыйын, чер – чуртун, культуразын ооренири;
- Уругларны бодунун чонунга узел-бодалдарынга, ужур-чанчылдарынга дууштур кижизидер.

4-ку класстың доозукчуларының билиглерни шингээдип алырының аргалары:

- чаңчылдар, сагылгаларны анаа-ла ёзу барымдаалап эвес, а оларның ужур-утказын хандыр билип алыр.
- боттарының аразында хүндүткелдиг, чазык-чаагай чугаалажыр.
- Боттарынын нациязынга чоргаарланып, тыва дылын хундулеп билири.
- Оске чон аразынга эвилен-ээлдек,ук- чоннун ёзу чанчылдарын хундулээри, сагыыры.
- Улустун аас-чогаалынга дайанып алгаш, торээн черинге тураскааткан шулуктерни, кожамыктарны, чечен-чугааларны дилеп тып, проектилерни кылыр.

“Улусчу ужурлар” ооредилге эртемнин 4-ку класска программазы.

№	Шагы	Тема	Сорулгалары	Өөреникчилернин билиглеринге негелделер	Эрттирер хүнү	
					план	факт
Чонум-чоорган, хойум-хойлен. 68 ш						
1	2	Тоогу билбес – тоорээр. Торел билбес – турээр.	Торээн, торел чон, аймак торел дээн чергелиг билиглерни ооредир.	Ада-огбелеривистин торээн черинге ынаан, бойдузунга хумагалыын, эп-найыралдыг чурттап чораанын коргузер.		
2-3	2	Тыванын ыдык демдектери	Уругларны Тыванын ыдык демдектери-биле таныштырар. Торээн чуртунун дугайында билиглерин делгемчидип байыдар.	Тыванын символдарын чуруп коргузер.		
4-5	2	Торээн чурт – тыва чер. Тыва чон.	Тыва чурту- мээн-не чуртум, Тынып чорда хостуг чуртум. Кол утказын билип алыры.	Чүгле кады төрээн кижилерин эргим кылдыр адаар эвес, а оларга кандыг-бир байдалда чымчак сеткил күзеп, хүндүлээри		
6-7	2	Тыванын ыдык ырызы	Ырны чүгле дыңнаар эвес, а ону медресеп, чүнүң дугайында бижээнин өөреникчилерге чедирер	Ырнын кол утказынга ундезилеттинген шынарларын илередип билири.		
8-9	2	Каа-Хем	Ыдык ырынын созу, болаш аялгазы.	Ырынын утка шынарын		

		кожуунун ыдык ыры		тайбырлап билири.		
10-12	3	Ынак чуртум	Торээн чуртунга ынак, ону хумагалап билиринге чанчыктырар	Торээн чуртунга тураскааткан шулуктер чыып бижиир		
13	1	Д.Тулуш «Чонну алга»	Ада-чурттун кым салгаарын билиндирер	Шүлүктү аянныг номчуп, ооң утказын дамчыдып билир		
14-15	1 2	Бистин чангыс чер- чурттугларывы с. Проект «Мээн чангыс чер чуртугларым»	Тыванын орус чурттакчылары база бир онзагай культуралыг чон деп билиндирер. Бодунун суурунун тогулуг кижилерин ооренир	Орус чонун культуразын ооренир Истеп тывар ажылдарны чоргузар, альбом кылыр		
16-17	2	Кожа-хелбээ чоннар. Фильм «Кожа-хелбээ чоннар»	Тыва кожа-хелбээ чоннар – биле шаандан тура аралажып, найыралдыг чуртап чораанын билиндирер.	Тыванын девискээрин тодарадып билири.		
18	1	Оске чоннарнын аас- чогаалы.	Оларнын культуразын, аас-чогаалын ооренир.	Номчаан шулуунун утказын дамчыдып билири.		
19-20	2	Моол улустун тоолу «Эртемниг оол»	Моол улустун аас-чогаалын ооредири.	Тоолдарны номчуур		
21-22	2	Тибет улустун тоолу «Арзыланны арга-биле»	Тибет улустун аас-чогаалын ооредири	Тоолдарны номчуур		

23-24	2	Орус улустун тоолу «Дилги биле Дуруяа»	Орус улустун аас-чогаалын ооредири	Тоолдарны номчуур		
25	1	Орус улустун тоолу «Репка»	Орус улустун аас-чогаалын ооредири	Тоолдарны номчуур		
26	1	Проект «Мээн Тывам»	Тыванын 100 чыл байырлалынын тоогузун билип алыры	Материалдарны чыыр.		
27	1	Байырлалдар дугайында				
28	1	Бугу делегей байырлалдары	Бугу делегей байырлалдарын уругларга билиндирери	Байырлалдарга идекпейлиг киржири		
29	1	Россия Федерациязынын хоойлужуткан байырлалдары	Россияда кандыг хоойлужуткан байырлалдарын ооредир	Россияга хоойлужуткан байырлалдарны билип алыры		
30	1	Тыва Республиканын хоойлужуткан байырлалдары	Тывага хоойлу ёзугаар эрттип турар байырлалдарны ооредир.	Тыванын кол байырлалдарын билип алыр		
31-32	2	Кызаа байырлалдар	Болук аайы-биле профессионал байырлалдарны демдеглээринин хевирлерин билиндирер.	Башкыларын, ада-иелерин хундулээри.		
33	1	Хуу байырлалдар	Ог-булеге хамаарышкан онзагай байырлалдарын эн-чоок улустары – биле байырлаарынга чуу хамааржырын ооредир.	Ог-булезинге, бодунун чоок кижилеринге бот хамаарылгазы.		
34-36	3	Шажынчы байырлалдар. Экскурсия “Устуу-Хурээ”	Сарыг шажыннын ооредиинин ажык-дузазын уругларга билиндирер.	Устуу-Хурээнин чуруктарын дилеп тывар.		
37-38	2	Улусчу байырлалдар.	Делегейнин чоннары бот	Солун сеткууден улусчу		

		Фильм «Делегейнин чоннары»	тускайлан байырлалдарлыг, тускай сагылгаларлыг, ужурларлыг деп чуулду ооренир.	байырлалдарны номчуур.		
39-40	2	Шагаа. Фильм – «Шагаа»	Тыва чоннун ыдык байырлалынын сагыгларын, чанчылдарын ооренир.	Чоннун сагылгалары, чудулгелери		
41-43	3	Проект “Мээн ынак байырлалым”	Тыва чоннун байырлалдарын тоогузун ооренир.	Ынак байырлалынын дугайында медээни дамчыдар.		
44	1	Хакас улустун чаа чыл байырлалы (Чыл пазы)	Хакас чоннун ёзу-чанчылдарын ооредир.	Айтырыгларга харыы		
45-46	2	Хакас улустун тарак дою (тун пайрам)	Хакас чоннун йорээлдерин ооредир.	Йорээлди шээжилээр		
47-48	2	Чуваш улустун чаа-чыл байырлалы (сурхури)	Чуваш улустун чаа-чыл байырлалында эттирер чанчылдарын билиндирер.	Чижек айтырыгларга харыы.		
49	1	Христиан байырлал (Масленица)	Кышты удээринин болгаш часты уткуурунун байырлалы деп чуулду уругларга билиндирер.	Фото чуруктар белеткээр.		
50	1	Христиан байырлал (пасха)	Пасха-христианарнын улуг байырлалынын утказын билиндирер.	Чоннун аалда мендилежири		
51	1	Христиан чанчыл (торелдер хуну)	Торелдер хунунде чуну канчаарын уругларга билиндирер.	Бодунун чонуннун амыдыралындан эскериглер.		
52	1	Христиан байырлал (рождество хуну)	Бо байырлалда хой аъш-чемниг, бай-байлак болурунун аргаларын билири.	Телевизордан медээлер кылыр.		

53	1	Грузин улустун виноград байырлалы (рТВели)	Виноградтын тывылган тоогун билиндирер	Ном а 124.		
54	1	Узбек улустун байырлалы (ховен байырлалы)	Ховен дужудунун ажаалдазын билиндирер.	Шолде ховен деп чурук чуруур.		
55	1	Кыргыз улустун байырлалы (манас)	Кыргыз чоннун тоогун чанчылдарын чуулгезин ооредир.	Кыргыз тоолдар номчуур.		
56	1	Якут (Саха) улустун байырлалы (олонхо)	Тоол ыдарынын дурумнерин билиндирер.	А 130 номчуур		
57	1	Молдаван улустун байырлалы (маланка)	Молдав улустун чаа-чыл байырлалынын эртнеринин чурумун билиндирер.	Чаа-чыл уткуурунун байырлалдарынын чуруктарын чуруур.		
58	1	Ортаакы Азия чоннарынын чаа чыл байырлары (Навруз)	Чаа-чыл байырлалынын эртнеринин чанчылдарын билип алыры.			
59	1	Студентилер байырлалы (татьянанын хуну)	Студентилер биле ужуражылга			
60	1	Сонгу чук улустунун байырлалы (хун уткулгазы)	Байырлалдын онзагай талаларын ооредир.	А 134 номчуур.		
61	1	Ортаакы Азия чоннарынын байырлалы (тюльпаннар байырлалы)				
62	1	Экскурсия Бижиктиг-Хая «Хаяда бижиктер»	Хаяда бижиктернин тывылган тоогуну	Экскурсия узинде боттарынын бодалдарын илередири.		
63		А.Болат-оол «Мээн Тывам эргизинзе»	Тывага келген аалчыларнын ужурадалары	Солундан дилеп тывар ажыл		
64-65	2	Проект «Тыванын чону»	Тыва 100 чыл. Кызыл хоорайнын	Демир – ужук шенелдези.		

			тургустунган тоогун ооредир.	Шулуктер		
66-67	2	Альбом «Бистин Тыва»		Альбом кылыр		
68	1	Туннел кичээл.	Торээн чурттунун тоогун хандыр ооредир.			